

Valtion nuorisoneuvosto

Valtion nuorisoneuvosto
PL 29
00023 Valtioneuvosto

VN/7050/2023
12.4.2023

Lausunto Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan 2024-2027 otettavista asioista

Yleistä

Valtion nuorisoneuvosto on valtioneuvoston asettama asiantuntijaelin, jonka yhtenä tehtävänä on nuorisolain (1285/2016, 6§) mukaan antaa opetus- ja kulttuuriministeriölle lausunto valtakunnalliseen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan otettavista asioista. Lisäksi neuvosto laatii kerran hallituskaudessa valtioneuvostolle arvioinnin valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman toteutumisesta ja tekee esityksiä ohjelman mahdollisista muutostarpeista.ⁱ

Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma VANUPO on lakisääteinen, valtioneuvoston nelivuotiskausittain hyväksymä poikkihallinnollinen ohjelma, jonka tavoitteena on edistää nuorten kasvu- ja elinoloja. Ohjelma 1) sovittaa yhteen nuorten kasvu- ja elinolojen kannalta keskeisten ministeriöiden määrittelemät tavoitteet ja toimenpiteet, joilla ne toimialallaan edistävät nuorisolain (1285/2016) 2 §:n mukaisten tavoitteiden toteuttamista ohjelmakaudella; 2) sisältää nuorisotyön ja -toiminnan tukemisen linjaukset, mukaan lukien painopisteet nuorisolain 19 §:n mukaisten nuorisovaltakunnan osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle; ja 3) asettaa kansalliset tavoitteet nuorisovaltakunnan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle.ⁱⁱ

Nuorten mielen hyvinvointi vaatii monialaisia toimenpiteitä

Useiden tutkimusten mukaan nuorten mielenterveysongelmat ovat yleistyneet hälyttävästi viime vuosina. Vuoden 2021 Kouluterveyskyselyssä noin 20 prosenttia yläkoululaisista ja lukiolaisista ja 17 prosenttia ammatillista perustutkintoa suorittavista nuorista kertoi kokevansa kohtalaista tai vakavaa ahdistuneisuutta. Ahdistuneisuus lisääntyi selvästi korona-aikana ja se koskettaa etenkin tyttöjä, joista kolmannes kertoi kärsivänsä ahdistusoireista.ⁱⁱⁱ Samanaikaisesti koulu-uupuneiden määrä kaksinkertaistui^{iv} ja joka kolmas peruskoululainen ja toiseen asteen opiskelija pelkää työelämän olevan liian raskasta^v.

Tulokset kertovat paitsi koronapandemian aikana tehtyjen rajoitustoimien vaikutuksista nuoriin, myös nuoruuden, opintojen ja työelämän yleisestä paineistumisesta. Samalla olemme kohdanneet useita huolta aiheuttavia kriisejä: geopoliittinen tilanne on kiristynyt Venäjän hyökkäyssodan johdosta, maailmantalouden haasteet koskettavat monien arkea ja saamme vakavia viestejä ympäristön tilasta. Nuoret saattavat kohdata vastoinkäymisiä myös henkilökohtaisessa elämässään. Vuoden 2022 Nuorisobarometrin mukaan yli puolet 15-29-vuotiaista nuorista on esimerkiksi menettänyt läheisen ihmisen ja 46 prosenttia kokenut kiusaamista^{vi}.

Valtion nuorisoneuvosto katsoo, että tulevassa VANUPOssa on panostettava nuorten mielen hyvinvointia ja jaksamista tukevien yhteisöjen ja palvelujen vahvistamiseen. Nuorisobarometrissa tärkeimmiksi asioiksi, jotka ovat auttaneet nuoria selviytymään vaikeista tilanteista nousivat ystävät, palvelut ja oma perhe^{vii}. Tulos antaa hyvät lähtökohdat kohdistaa tukea nuorten erilaisiin elämäntilanteisiin juuri poikkihallinnollisen yhteistyön kautta.

1) Vahvistetaan nuorten kokemusta yhteisöihin kuulumisesta

Nuorten elämässä kavereiden ja vapaa-ajan yhteydet yleiseen hyvinvointiin ovat muita ikäluokkia vahvemmat^{viii}. Samalla kavereiden tapaaminen on Nuorisobarometrien mukaan vähentynyt 15-19-vuotiailla 1990-luvulta alkaen, ja 20-29-vuotiailla etenkin vuodesta 2015 vuoteen 2022. Pudotus voi selittyä osin koronarajoituksilla, mutta etäyhteydenpito ei kuitenkaan ole lisääntynyt ja korvannut lähitapaamisia. Vuonna 2022 vähintään viikoittain ystäviään näki 89 prosenttia 15-19-vuotiaista, 77 prosenttia 20-24-vuotiaista ja 69 prosenttia 25-29-vuotiaista.^{ix} Yksinäiseksi itsensä kokevien nuorten määrä on Kouluterveyskyselyssä lähes kaksinkertaistunut vuodesta 2017 vuoteen 2021^x.

On myös huomattava, että työttömät tai ilman tutkintoa tai koulutuspaikkaa olevat nuoret kokevat kuuluvansa yhteisöihin muita heikommin. Samalla vastoinkäymiset kasautuvat usein juuri näihin ryhmiin kuuluville.^{xi} Todennäköisimmin perheen, ystävien ja palvelujen tarjoamaa tukea tarvitsevat nuoret saattavat siis jäädä sitä vaille. Työttömät nuoret tapaavat kavereitaan muita harvemmin, mikä voi selittyä taloudellisella niukkuudella ja työttömyyden aiheuttamalla stigmalla^{xii}. Taloudelliset tekijät voivat vaikuttaa myös harrastamisen yleisyyteen. Vuonna 2022 91 prosentilla 7-29-vuotiaista lapsista ja nuorista oli jokin harrastus, kun työttömistä nuorista harrasti 84 prosenttia ja vailla tutkintoa ja koulutuspaikkaa olevista 71 prosenttia^{xiii}.

Tulokset kertovat tarpeesta vahvistaa nuorten vertaisyhteisöjä ja mielekästä vapaa-aikaa yli sektorirajojen. Harrastukset, oppilaitokset ja niissä saadut ystävät ja läheisverkostot tukevat tehokkaasti nuoren mielen hyvinvointia ja ennaltaehkäisevät ongelmien kärjistymistä. Erityisesti työttömien ja koulutusta vailla olevien nuorten mahdollisuuksiin kuulua yhteisöihin tulee panostaa. Monissa lapsiperheissä ja aikuistuvien nuorten kotitalouksissa tuntuva elinkustannusten nousu voi pitkittyessään heijastua nuorten mahdollisuuksiin osallistua etenkin vapaa-ajan toimintoihin. Onkin tärkeää, että hallinnonalat etsivät yhteistyöllä keinoja tukea taloudellisesti kaikkien nuorten osallisuutta jo tässä vaiheessa.

2) Panostetaan mielenterveyspalveluiden saatavuuteen ja matalan kynnyksen tukeen

Vuoden 2022 Nuorisobarometrin mukaan joka kolmas nuori on hakenut hoitoa mielenterveys- ja päihdeongelmiin^{xiv}. Koronapandemia vaikeutti hoitoonpääsyä lasten ja nuorten mielenterveyspalveluihin erikoissairaanhoidossa niin, että yli 90 vuorokautta odottaneiden nuorten määrä lähes kaksinkertaistui vuodesta 2020 vuoteen 2021. Vuoden 2022 lopussa jonot olivat puolittuneet huippulukemista, mutta silti kuusinkertaiset verrattuna aikaan ennen koronapandemian alkua (12/2019).^{xv}

Tällä hetkellä nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluiden yhdenvertainen saatavuus ei toteudu. Pääsy palveluiden piiriin on vaikeaa ja palvelupolut ovat nuorille monimutkaisia. Eri palveluiden ikäraajat voivat aiheuttaa katkoksia ja vaihdoksia hoidossa. Nuorille tulisi olla tarjolla riittävästi ennaltaehkäiseviä matalan kynnyksen palveluita siellä missä nuoret ovat. Etenkin koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevilla nuorilla voi olla vaikeuksia saada apua mielenterveyden ongelmiin. Myös päihdeongelma voi olla este mielenterveyspalveluihin pääsulle. Valtion nuorisoneuvosto näkee, että nuorten mielenterveyskriisin ratkaisemiseksi VANUPOon tulee sisällyttää toimia, joissa palvelupolut ja niiden nivelvaiheet koordinoidaan sujuviksi ja ennaltaehkäisevät toimet helposti saatavilla oleviksi. Nuorten tuki- ja neuvontapalvelujen saatavuus tulee jatkossakin varmistaa valtakunnallisesti.

3) Kiinnitetään erityishuomiota vähemmistöryhmien hyvinvointiin

Monet nuoret kokevat kuuluvansa johonkin vähemmistöön esimerkiksi etnisen taustan, aatteellisen tai uskonnollisen vakaumuksen, seksuaalinen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin, vammaisuuden tai pitkäaikaissairauden vuoksi. Vuoden 2021 Nuorisobarometrissa 42 prosenttia 15-29-vuotiaista ilmoitti kuuluvansa vähintään yhteen vähemmistöön^{xvi}. Vähemmistökokemukset voivat altistaa syrjinnälle, kuulumattomuuden kokemuksille ja vaikeuksille osallistua esimerkiksi harrastuksiin ja vapaa-ajantoimintoihin.

Nuorisobarometrin mukaan joka neljäs useampaan kuin yhteen vähemmistöön kuuluva nuori on kokenut syrjintää^{xvii} ja he myös kokevat kuuluvansa yhteisöihin muita heikommin^{xviii}. Useampaan vähemmistöryhmään kuulumisen ei itsessään altista syrjinnälle tai kuulumattomuuden kokemuksille, vaan syynä ovat yhteiskunnan syrjivät asenteet, rakenteet ja normit. Ulkomaalaistaustaisilla nuorilla syrjinnän ja rasmin kokemusten on havaittu olevan yhteydessä vähäisempiin osallisuuden kokemuksiin ja ahdistuneisuusoireiluun^{xix}. Ulkomailla syntyneet ulkomaalaistaustaiset nuoret kokevatkin muita useammin yksinäisyyttä^{xx} ja ahdistus- ja masennusoireita^{xxi}. Myös esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret ovat cis-sukupuolisia ja heteronuoria merkittävästi useammin huolissaan mielialastaan^{xxii}.

Syrjintä ja kiusaaminen voivat rajoittaa nuorten vapaa-aikaa, sillä vähemmistötaustaiset nuoret kokevat muita useammin epäasiallista käytöstä harrastuksissa^{xxiii}. Harrastamiseen ja vapaa-ajan viettoon voi liittyä muitakin haasteita, jotka näkyvät tutkimuksissa matalampana osallistumisasteena ja tyytymättömyytenä. Tuoreen vuoden 2022 vapaa-aikatutkimuksen mukaan etenkin monia toimintarajoitteita omaavat nuoret harrastavat muita nuoria selvästi vähemmän^{xxiv}. Myös ulkomaalaistaustaisilla nuorilla on suomalaistaustaisia nuoria harvemmin viikoittainen harrastus ja muunkieliset ovat tyytymättömämpiä vapaa-aikaansa kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvat^{xxv}.

Seuraavassa VANUPOssa toimenpiteitä tulisi kohdistaa vähemmistöryhmien hyvinvoinnin parantamiseen eri hallinnonaloilla esimerkiksi edistämällä yhdenvertaisuutta, puuttamalla häirintään, syrjintään ja kiusaamiseen sekä vahvistamalla turvallisia kasvuympäristöjä. Vähemmistöryhmiin kuuluvilla voi myös olla vaikeuksia palveluihin pääsyssä ja riittävän tuen saamisessa.

Suosituksia ohjelman rakenteeseen

VANUPO-kauden 2020-2023 arviointiin pohjautuen valtion nuorisoneuvosto suosittaa, että ohjelman nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet laaditaan ilmiöpohjaisesti ja laaja-alaisesti. Toimenpiteiden tulisi lähtökohtaisesti koskettaa usean ministeriön tehtäviä. Samalla toimenpiteiden määrää tulisi vähentää ja muotoilla niin, että ne ovat konkreettisia ja seurattavissa. Seurantamittareiden indikaattorit on yksilöitävä ja jaettava tulostittareihin (tavoite) ja prosessimittareihin (toimenpidekokonaisuus). Nuorisotyön ja -toiminnan tukemisen linjauksia tulee vahvistaa. Osaamiskeskusten painopisteiden olisi hyvä kiinnittyä hallituksen nuorisopoliittisten tavoitteiden ja nuorisotyön ja -toiminnan tukemisen linjausten toteuttamiseen. Myös nuorisualan eurooppalaiset ja kansainväliset linjaukset tulisi nivota aiempaa selkeämmin VANUPO:n muihin teemoihin niin, että ohjelma olisi ilmiöpohjainen kokonaisuus.

Neuvosto pitää tärkeänä, että ohjelmassa ei käsitellä nuoria vain yhtenä joukkona, vaan osa toimenpiteistä on selkeästi kohdistettu tietyille, etenkin heikommassa asemassa oleville ryhmille. Lisäksi valtion nuorisoneuvosto kehottaa pohtimaan, olisiko tarkoituksenmukaista keskittää laajat nuorisopoliittiset kokonaisuudet nykyistä enemmän yhden ministerin vastuulle. Eri politiikkasektoreiden toimilla voi olla laajoa nuorisopoliittisia vaikutuksia ja tämä tulisi kaiken kaikkiaan huomioida aiempaa paremmin.

Valtion nuorisoneuvosto

Helsingissä 12.4.2023

Valtion nuorisoneuvoston puolesta

Anna-Maria Tenojoki
pääsihteeri

-
- ⁱ Valtioneuvoston asetus nuorisotyöstä ja -politiikasta 211/2017, 3§.
ⁱⁱ Valtioneuvoston asetus nuorisotyöstä ja -politiikasta 211/2017, 2§.
ⁱⁱⁱ Kouluterveyskysely.
^{iv} Kouluterveyskysely.
^v TAT Nuorten tulevaisuusraportti 2022.
^{vi} Kivijärvi, Antti (toim.) Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022.
^{vii} Kivijärvi, Antti (toim.) Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022.
^{viii} Törrönen & Vornanen 2002; Myllyniemi 2006, 34–35; Myllyniemi 2008, 72–73; Korkiamäki 2013 (teoksessa: Kivijärvi, Antti (toim.) Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022, 51).
^{ix} Kivijärvi, Antti (toim.) Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022.
^x Kouluterveyskysely.
^{xi} Kivijärvi, Antti (toim.) Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022.
^{xii} Kivijärvi, Antti (toim.) Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022, 52.
^{xiii} Aapola-Kari (toim.) Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2022. (julkaistaan 31.5.2023.)
^{xiv} Kivijärvi, Antti (toim.) Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022.
^{xv} THL. Erikoissairaanhoidon hoitoonpääsy. Nuorisopsykiatria.
^{xvi} Kiilakoski, Tomi (toim.) Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2022.
^{xvii} Kiilakoski, Tomi (toim.) Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2022.
^{xviii} Kivijärvi, Antti (toim.) Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022.
^{xix} Eid, Mona & Castaneda, Anu (2023) Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi tilastojen ja tutkimusten valossa. (julkaistaan 4/2023 valtion nuorisoneuvoston julkaisusarjassa.)
^{xx} Kouluterveyskysely.
^{xxi} Eid, Mona & Castaneda, Anu (2023) Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi tilastojen ja tutkimusten valossa. (julkaistaan 4/2023 valtion nuorisoneuvoston julkaisusarjassa.)
^{xxii} Kouluterveyskysely.
^{xxiii} Eid, Mona & Castaneda, Anu (2023) Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi tilastojen ja tutkimusten valossa. (julkaistaan 4/2023 valtion nuorisoneuvoston julkaisusarjassa.)
^{xxiv} Aapola-Kari (toim.) Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2022. (julkaistaan 31.5.2023.)
^{xxv} Eid, Mona & Castaneda, Anu (2023) Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi tilastojen ja tutkimusten valossa. (julkaistaan 4/2023 valtion nuorisoneuvoston julkaisusarjassa.)